

Anastasio Albisu idazlearen inguruan

EUJENIO AROZENA

1.- Bizitza

Anastasio Albisu Ayerdi, 1915 urteko martxoaren 27an Lazkaoko Elizalde etxean jaio zen (lazkoatarrak etxe hau Ermentariaren etxea bezala ezagutzen zuten). Anastasioren aitonaren profesioa "herrero" zen 1884 urtean Erreginak honen ziurtagiria eman zion. Anastasioaren aita, Jose Mª Albisu Sarasola lazkaotarra zen eta ama M^a de las Mercedes Ayerdi y Beobide ataudarra.

Apez ikasketak egitera 12 urterekin Saturraranera joan zen eta han lau urte igaro ondoren Gasteizeko Apeztegian ikasketak jarraitu zituen.

Anastasioren gurasoak "soldaduskako kuota" ordaintzen zuten. Gerla hasi zenean Anastasiok, soldaduska, egiteko lekua aukeratu ahal izan zuen. Honela Donostiako Loiolako kuartelak aukeratu zituen.

Apez ikasketak, Francisco Yarza apezaren zuzendaritzapean, ilunabarretan jarraitu ahal izan zituen. 1939.urtean Bergaran egin zen apaiz. Zoritzarreko gerla amaitutako urtean.

1939-1940 apezgintza garaia, Fontecha, Arabako herriskan egin zuen, 1940-1943 apezgintza Trintxerpe, Pasaiako auzoan. 1943.urtean 28 urte zituela Azkoitiara joan zen kristau fedea zabaltzera, eta irakastera. Geroztik Azkoitiako herrian bizi da.

Euskarazko zaletasuna aitaren dotea izan du. Anastasioren aitak euskarari zion maitasuna eta errespetua bere semeari irakatsi zion, altxor horri eusteko aholkatuaz. Geroztik apezgaitegitik egindako eskutitzak Lazkaora euskarazkoak izan ziren.

Gasteizeko apazgaitegian Anastasio ikasle zen aroan euskal giroa ezin hobea omen zegoen Kardaberaz bazkuna zela bitarteko.

Igandea iristen zenean apezgaitegiko bazkide euskaldunak bildurik lantxo zenbaiten irakurketa eta ondoren irakurritako lanen azterketa kritikoa izaten omen zuten. Euskal giro honek Kardaberaz bazkunaren konportak zabaltzen ditu eta elkarte honen barruan beste Kardaberaz elkarte txiki bat prestatzen dute, azken hauek aldizkari bat argitaratze-
ra iritxiz. Elkarte berri honen arduraduna Arizmendiarieta izan zen.

Euskararekiko giro eder hura, beste herri ekintza asko bezala 36ko gerlak eten zuen.

Aurrera jarraitu baino lehenago egoki iruditzen zait Azpeitian egin zitzaion omenaldian Juan Mari Lekuona jaun agurgarriak "bat batean" eskaini zizkion hitzak aipatzea:

Agian ez daukat ezer esan haundirik eta esan dezakedanak berriz izan dezake bere garrantzia. Aipatu da belaunaldi bat oso ezaguna ez dena, belaunaldi bat Gasteizeko seminarioan euskaldundu eta batez ere trabatu zena euskaraz idazten eta euskal idazle izaten; hango "Gimnasioum, hango idearioum" eta Gasteizeko seminarioan eta zoritxarrez esperantza haundiko belaunaldi bat izan arren eta gogoratu 1935. urtean gazte horiek Lekeitioko olerki sarian hiru sari atera zituztela. Gero gerra etorri zen, gerrarekin mozketak, eta mozketak horrek explikatzen du Anastasio eta horren antzeko beste idazle asko izkutuan gelditu izana, eta agian, behar zuten erantzunik ez dute izan. Garai txarretan lan egin dute, garai zailetan.

Nik bakar bakarrik entzun nuenean zer ospatzen zen hemen, nahi nuen azaldu batez ere badakidalako zer hartu emanak zituen osaba Manuelekin eta bera nola izan zuen irakaslea eta gogoan daukat oso gaztetandik gure osabak miresmen handia ziola gure Anastasiorei; asko eta ondo idazten zuen.

Anastasiok besterik ez du egiten; agian garai batean Urruzuno apaizak ete beste apaiz askok egiten zutena. Herriko semeak ziren, herriko sustraia eta herriko umorea, herriko erraztasuna, herriko entretenigarri ziren. Gauzak kontatu eta elkar gozatzeko eginkizun hori inork baino hobeto ezagutu zuen behar bada esan dudan bezala garai txarretarako. Horregatik du, hain zuzen, meritu berezia D. Anastasiok. Eta honen belaunaldiko apaizek egin zuten lana euskal kulturaren alde. Horixe esanez nik inprobisazio hau bukatzen dut, zorionak emanez eta hau bakarrik nahi diot esan: Hemen egon balitz, aipatu dudan osabak ere Anastasio bihotzetik zorionduko zukeela".

Anastasio 43an Azkoitian kokatzen delarik eleizbarrutiko ekintza guztiak euskaraz antolatzen hasten da: Sermoiak, idatziak, batzar-
rak... etabar. Azkoitiarrek kristau fedea euskaraz bizitzen dute. Au-

rrer herri honetan euskaraz eleiz ekintza gutxi egiten ziren, eta alda-keta honek bati baino gehiagori ezpainak zimurtu zizkion. Hau hobeto ulertzeko adibide bat jarriko dut: Anastasioren zilar eztaiak zirela eta, azkoitiarrak GARTXI-XIMENO antzerkia taularatzen dute eta herrian antzestu ondoren Zarautzen antzesteko deialdia izan zuten. Baina bertan antzestea galerazi egin zieten. Ohartu behar gara Francoren garaletan gertatu zela.

1989.urteko ekainaren 29an Azkoitiako Udalak, aho batez, AZ-KOITIA-ko SEME izendatu zuen. Abuztuaren 16an herriko plazan SEMETZAKO AGIRIA, Ramon Unanue alkate jaunak aureskua dantzatu ondoren eskaini zion ohore hori.

1992.urtean "Euskadiko X. Euskal Antzerki Topaketak Azpeitian"ek Anastasiari Omenaldi bat eskaini zion abenduaren 17an Azpeitiako Udalaren Areto nagusian ospatu zena. Anastasiok mahaikide izan zituen: Azpeitiako eta Azkoitiako alkate jaunak, Kultur Deputatu Mª Jesus Aranburu Anderea, Jaurilaritzaren ordezkari Eusebio Larrañaga Jauna, Euskaltzaindiko Juan Mª Lekuona eta aipatutako bi Udale-tako zinegotziak.

2.- Antzerki lana

1935. urtean, Gasteizko Apaizgaitegian, sariketa bat izan zen. Sari-keta hau Mixio-Bazkunak antolatu zuen eta Mixio antzerkitxo bat bertara bidali behar zen. Lanak euskaraz ala gazteleraz aurkez zitezkeen. Anastasiok "NI EZ KRISTARRA" antzerki liturjikoa euskaraz bidali zuen; antzerki honen giroa Berriotxoaren martiritzan oinarritua dago. Antzerki honi lehenengo saria eman zioten eta 1935 urteko Abenduaren lehenengo igande-
dean Gasteizko apezgaitegian antzestua izan zen.

1936. urtean GAROA eta NI EZ NESKAZAR antzerkiak idazten ditu. GAROA antzerkia Txomin Agirreren GAROA ohiturazko nobel-
lan hitzez- hitz oinarritzen da.

NI EZ NESKAZAR komedia bat da. Erretorearen neskameak, Prakas mutil zaharrak berarengan arreta jar zezan, erretoreak bazkarirako zeukan eperrak Prakas-i ematen dizkio. Ondoren, Erretorea ustekabeko gonbidatu batekin bazkaltzera etortzen denean neskamearen estuasunak ez dira makalak.

1944. urtean TXOMIN ARLOTE komedia idazten du. Amona batek bere ilobei ipuia kontatzen die: Txominek, mundu honetan urte asko bizi zearren, anima deabrueri saltzean Txominek engai-
natzen ditu.

1945. urtean GABON GAUA komedia idazten du: Jesus haurren jaiotza BELENen. Aralarko artzaia den Mikel Deabruaren tentazioen artean, Jesus Gurtzera joaten da.
1954. urtean SORTZEZ GARBIA komedia idazten du. Lourdesko Andre Mariaren agerpenak agintarien artean sortzen dituen ezta-baidei buruz.
1956. urtean Arantzazuko Andre Mariaren urtea zela eta zenbait sariketa ospatu ziren eta epai-mahaiak antzertiari buruz honela zion:

"Epai-maieko autatuak izan diranak, Antonio ARRUE, Manuel LEKUONA eta Luis MITXELENA jaunak agertu diran idatz lanak banan-bana irakurri eta aztertu ondoren, Agorraren 16an Arantzazun bildurik erabaki auek artu dituzte:

"...3) Antzerti-lanetan, bi lanik onenak berdintsuak izanik, 5.000 pezetako sari bakarra biei erdibanatzea erabaki dute. Antzerkien izenak "GABAK ZEKARREN EGUNA eta MESEDERIK AUNDIENA Egilleak ETXANIZ-tar Nemesio eta ALBISUtar Anastasio jaunak, biak apaizak..."

MESEDERIK AUNDIENA hiru ekitaldiko drama da. Lehen ekitaldia Ganboa eta Oinazarren arteko burrukak dira. Bigarren ekitaldian Arantzazuko Amaren agerpenaren miraria gaitzat du eta azkeneko ekitaldian Arantzazu eraiki ondorengo giroa agertzen da, Joanes euskaldun zaharra pertsonai berezia delarik.

1955. urtean OGI TA ARDO, EDUARDO, antzerkia idazten du. Antzerki hau Marcelino Pan y Vino filmean inspiratua zegoen bi ekitaldiko komedia bat osatuaz.
1958. urtean ON EGITEAN DAGO ZORIONA ekitaldi bateko komedia laburra dugu. Sorgin zahar batek mutil gaztea sorgintzen du. Sorgindutako mutilaren neska-lagun maitagarri batek laguntzen dio sorginkeria hausten.
1959. urtean LOIOLA-XABIER bizitzazko lau ekitaldietan antolatutako antzerkia idazten du. Lehen ekitaldia, Xabier eta sendiaren zenbait pasadizu gazteluan. Bigarren ekintza antzekoa dugu; oraingoan Ignazio eta Loiolatarrak beren gazteluan. Hirugarren ekintzan bi sainduen Pariseko ikasketak. Eta amaierako ekintza Erroman gertatzen da.
1960. urtean GARXI-XIMENO. lau ekitaldi eta amaieraz osatutako traxedia dugu. Bertan, Garxi-Ximeno eta Goñiko jaunek alde

batetik, Butroneko jauna eta Espainiako Errodrigo ditugu bes-tetik, lehenak giristinuak eta bigarrenak jentillak. Erdizkatze hontan sortzen diren gatazkak eszenaritzen dira.

1961. urtean PERNANDO AMEZKETARRA. Pernandoren historia da idazlan askoren iturri eta antzerkiak ere iturri hontatik edan du. Anastasiok antolatutako komedia hau ekitaldi batekoa da eta bertan Pernandoren 5 pasadizu eskaintzen dira:

1. Astoari isats azpian ipintzen zaien trapua asto pastaren lokarriak minik eman ez diezaion.
2. Areson egindako parranda.
3. Erretorearen etxean jandako amurrainak.
4. Erreteroaren txerriaren kasua.
5. Praileak jarritako penitentziaren kunplimendua

1965. urtean LEEN BEAR ZUEN ekitaldi bateko drama duzu. Bertan mutil gazte bat urkamendira kondenatua dago hilketa bategatik. Kondenatuak adierazten du bera ez dela erruduna herriko jauntxoak baizik, berak dionez. Aurrena, bere ama, herriko jauntxo batek bortxatu eta zokoratua eduki zuen bera sortu arteraino. Ondoren, zaintzarik gabe ama hil zitzaion eta zazpi urterekin jauntxoek bera baztertu zuten amagalduren seme bat bailitzan.

Bestalde, urte honetan, Peñafiorida Kontearen "El Borracho Burlado" opera komikoa euskarara itzultzen du "MOSKORRA PARRREGARRI" izenarekin eta modu honetan Anastasiok agirian ezartzen du Peñafiorida Konteak euskalkiei buruz ziona ez zela sakon eta egokia. Hori ikusteko, irakurleak berak epai dezan, Peñafiorida Konteak euskalkien gai honi buruz idatzitakoa Auspoaren 48.alean eta 85 orrian aurki daitekeena transkribatzen dugu:

"La primera se dirige a aquellos que notarán la mezcla que se hace del vascuence y castellano, pareciéndoles más regular el que todo fuese en uno de los dos idiomas. Digo, pues que mi primera idea fue de que toda esta ópera fuese en vascuence; pero luego me faltó la dificultad del dialecto de que me habia de servir en ella. Si me valía del de Azcoitia hubiera sido poco grato a todo el resto del País hasta la frontera de Francia, por la preocupación que tienen contra el vascuence o dialecto de Goierri; y si quería usar el dialecto de Tolosa, Hernani, San Sebastián, etc. exponía a los actores a hacerse ridículos; pues sería difícil que todos pudiesen imitarle bien. Por esta razón, pues me hube de contentar con reservar el vascuence para

lo cantado haciendo que todo lo representado fuese en castellano”.

1971. urtean NEKALDIA antzerki liturjiko laburra idazten du. Honen gaia San Mateoren liburutik hartutako gaia da, Jesusen epaiketa eta Gurutzifikapena.
1973. urtean TRABENEN antzerkia idazten du. Ekitaldi bakarreko komedia laburra da. Tabernariak bere emazteari esaten dio tabernako eginkizunak betetzeko bera perira doalako. Emaztearen haserreak senarra ez du xamurtzen eta emazteak sukaldea eta mostradoreari kaso egin behar dio. Klienteek, bat bestearen atzetik engainatzen dute. Senarra haserratzen da bainan alferrik da, egina, egina bait dago.
1974. urtean EUSKAL ERRIAREN ETORKIZUNA komedia hau ikastolako haurrei eskainitakoa da. Irakasleak ikastolako gazte-xoei erakusten die, Euskal Herriko zazpi anaien arteko batasun iraunkorra euskara mintzatzean dagoela eta euskara galtzeak Euskal Herriaren zatiketa ekarriko duela.

Hona irakurleak non topa ditzakeen gure autorearen antzerki lanak:

Ni ez kristarra eta Erreka zuloan	Kardaberaz	6	(329-339)
Gabon gaua	"	6	(312-328)
Ogi ta ardo Eduardo	"	6	(281-300)
On egitean dago zoriona	"	6	(301-312)
Nekaldia	"	6	(199-218)
Trabenan	"	6	(257-279)
Garoa	"	9	(135-172)
Mesederik Aundiena	"	9	(99-134)
Loiola-Xabier	"	9	(173-229)
Gartzi-Ximeno	"	9	(11-98)
Leen bear zuen	"	9	(231-258)
On egitean dago zoriona	Egan 1-4	1959	(102-110)
Euskal Erriaren Etorkizuna	Euskarazaintza	1992 XX	(36-45)
Txomin Arlote	Azpeitiako antzerki topaketak	1992	(13-23)
Pernando Amezketarra	Azpeitiako antzerki topaketak	1992	(79-100)
Sortzez garbia	Egan	1993	

3. Antzerkien Kokagunea

Anastasio Albusuren antzerkiaren kokagunea ez dut irakurle soiletik egingo. Antzerkilari naizen neurrian nire antzeko diren adiskideen gidagarri eta argitzaile izateko asmotan joango dira hurrengo lerroak.

Albisuren "antzerki sorta" hiru antzerki eskola desberdinetan sailkatzen dut. Sailkapen hau benetako antzerki kreaizio direnetan oinarritua dago. Sailkapena hiru antzerki eskolatara bideratzen dut, modu honetan:

ANTZERKI KULTURALA. Eskola mota honen baldintzak betetzen dituzten obrak, nire ustetan, hauek dira: 1. Ni ez kristarra, 2. Gabon gau, 3. Sortzez garbia, 4. Nekaldia. Irakuerleak dakien bezala antzerki eskola honen bereizgarrietako bat honela uler daiteke; "Antzer gertakizuna" sortu baino lehen bi aldeak sinismenarekin identifikatuak eta komunikatuak daude, kasu honetan kristau fedea bide delarik.

ANTZERKI ERROMANTIKOA. Eskola honen ulermena ez dut aleman eskolaren zorroztasunean ulertzen, baizik eta bizitzan: fantasia, mitoa, poesia, guzti honi dagozkion zorroztasunak antzerkiari ematen dion heinean. Erromantiko eskolan kokatuko nituzkeen antzerki obrak, hauek: 1. Loiola-Xabier, 2 Gartzzi-Ximeno, 3. Mesederik audiena dira.

SALAUNDIKO ANTZERKIA. Eskola mota honi buruzko helburuak desberdinak dira, baina kasu honetan Anastasioren antzerki sailaren andana bat eskola honetan sailkatzearen arrazioak: Hezkuntzaren erabilpen aberatsa, pertsonaien asmakizunak eta ateraldiak eta gezur-antzeko esamesak. Osagarri guzti hauekin antzerki labor hauek eratu ditu: 1. On egitean dago zoriona, 2. Trabenan, 3. Euskal erriaren etorkizuna, 4. Pernando Amezketarra, 5. Txomin Arlote.

4.- Zutabe nagusiak

Anastasio ALBISUren antzerkiaren mamia hiru zutabe nagusi haueten sostengatzen da: TRAMA, TEMA eta KARAKTERIZAZIOA.

Tramak, orokorrean, Anastasiok antzerkian ondo lotzen ditu; hala eta guztiz ere, nire ustez, badu azpilotura bat aipatu gabe ezin dudana utzi eta Salaundiko antzerkietan gehien agertzen dena da. Egilea kontalaria da. Antzerkiko pertsonaiak kontalariaren hariari lotutako txotxongiloak dira eta, kasu haueten, antzerkiak nahaspilaren maila azken mugan lortzen du. Adibide zenbait aipatu nahi ditut:

LEEN BEAR ZUEN (antzerkiaren azkena Petriren hitz solasarekin amaitzen da. Urkatzera kondentatua dago)

"Kristau arteko maitasuna ezak...!

Nere aita, on Mikol'ek, bere izena ukatu zidan jaiotzean. Ogi-kokor baten truke, galdu zidan nere ama Pettan'ek. Zazpi urteko umetxo bat besterik ez izan arren, bakar-bakarrik jaso bear izan nuan nik nere amaren azken-arnasa.

Nere amaren gorputz-illaren gañean nengoen artean negarrez, gizon zahar bi etorri, ta iñungo begirunik gabe nere amaren illotza kendu zidatenean.

Eta ez zan an ezertarako apaizarik agertu...!

Eta zazpi urte besterik ez nituen nik...!

Ona zan nere ama, On Ixteben. Oso ona...! Jaungoikoari barkamen eske il zan nere ama otoitzean.

Eta ala ere, ez zenduten aren alde "Pater Noster" bat ere esan...

Nun eortzi zuten, ez dit iñork esan, eta ez det, aren illobi-gañean otoitz-egiterik, ere, izan...

Pozik ipiñiko nion nik neronek egindako gurutz bat baña ez det ori egiterik, ere, izan.

Gau bertan itxi zidan Petten'ek ganbarako atea, ta ostikoka bialdu ninduten andik etxepeko andra onak.

Iñork ez dit laztan bat eman geroztik.

Ez itz goxo bat, ere, esan...

Zakar bata banintza bezelaxe ibili naute geroztik munduan...

(Ikusleeri)

Zergaitik eskatzen didazute ba, gaur, neri, Jaun-Andreak, zuek sekula eman ez zidazuten maitasun ori?

Eriotz bat egin det bai...!

Bañan ez al zenduten zuek leenago, bai nerekin eta bai nere amarekin, beste eriotz bat egin...?

Eta zuek egindako eriotz orrek, ez al zuan urkamendirik merezi...?

Maitasun pixka bat eman ba zidazuten leen, ez nengoke ni gaur emen.

Or nengoke ni ere zuen artean...!

Ez zidazuten eman, ordea...

Eta orain agertu nai didazuten erruki ori, ez det bear orain, LEEN BEAR NUAN.

Betor, ba eriotza...!

Eta izan dezala Jaungoikoak nerekin gizonak izan ez duten errukia ta maitasuna.

Laister naiz, berriro ere, zure ondoan, ama".

NI EZ NESKAZAR (Antzerki honen amaieran Prakaz eta Pospolinen arteko solasaldia)

Prakax.- Poxpolintxu adi zan
nere erantzuna
nere erantzuna
nere erantzuna...

Poxpol.- Igandean nai ezkeru
Prakax maitea,
Prakax maitea
lenengo deia...

Prakax .- Mutil zarra gelditzeko
asmoetan ni,
asmoetan ni,
asmoetan ni...
Neskazarra gelditzera
obe den ba ik
obe dek ba ik
obe den ba ik...!

Poxpol.- Ai az... Ez Prakax... Nik ez det neskazar gelditu
nai... NI EZ NESKAZAR...!

Modu honetako exenplu gehiago jar ditzakegu baina maisu ospetsu baten iritzia ekarri nahi dut: On Manuel Lekuonak Fernando Amezketarrari egindako hitzaurrean honela dio:

"Ez noa gaurko saio oni buruz ezer esatera, osagarri bezala lagun dijoakion besteari buruz bakarrik esango dizut zerbait. Teatro gaia bezela egin du D. Anastasiok eta "Fernando Amezketarra" ipini dio izen. Bañan badakizu, badela teatro-gaia ta teatro-gai mueta bat bait da au ere (ainbeste dira) Ipuin xorta bezela egin du D. Anastasiok bere antzerki au. Pernandoren ipuiak. Ipui bakoitza bere kontarien aotan ipiñi du, kontari bakoitzak bere doñu, bere gatz eman dezaion. Eta ederki. Oso ederki".

TEMA. Anastasioren antzerkiaren gaia gizona da. Honen bidez bere kideari, zintzotasunean, hizkuntzaren erabilpenean, eta gizatasunez ikasgaiak eskaintzen dizkio irakurle eta, nola ez, "ikusle-entzuleari".

KARAKTERIZAZIOA. Egile honen antzerkien karakterizazioa bi alorretara mugatzen da: KRISTAUTASUNA eta ABERTZALETASUNA. Anastasiorentzat antzerkia tresna bat bihurtzen da kristau fedea ikusle-entzule eta irakurleen sendogarri. Eta abertzaletasun adierazgarri lekuko dira zenbait antzerki obretako pertsonaiak. Bat aipatuaz:

EUSKAL-ERRIA'REN ETORKIZUNA...!

Aitor.-... "Azkarragoak ziñatela, uste nian. Zazpi makilla auek auste-ko etzenuten, gauza bat besterik, egin bear: lokarria kendu, lenen-gotik, eta banaka-banaka autsi gero makillak. Begira zeifien errez ausiko ditudan nik...!

(Eta lokarria askatu ondoren, bana, banaka ausiko ditu Aitorrek zazpi makillak ikusleeri itz egindo die).

Ikasbide au eman nai izan dizutet zueri, euskaldun maiteori... Euskaldunak alkarturik biziko geran artean, ez da munduan, Euskal-erria menderatuko duan etsairik... Bañan sakabanatzen baldin ba'gera etsairik txikienak menderatuko gaitu orduan, ez bait gera iñor banaka...!

Bañan ez aaztu, euskaldun maiteok, euskera dela, gu-danok lotzen gaituan lokarri bakarra...!Euskal erria'k ba, euskerak iraungo duan arte iraungo du, ta ez geiago...!

Zuen eskuetan dezute, bada, Euskal erriaren etorkizuna"

5.- Beste lanak

Ipuiak

Hainbat ipui idatzi ditu baina aipagarria da 1967. urtean Gere-diaga Elkarteak eraturako Kirikiño ipui lehiaketan OHOREZKO AIPAMENA eman ziotena. EZ DA PUTZA GERO, JAUNA

Liburuak

- 1955. urtean YANETA ensaioa idazten du. Hau ez da oraino argitaratua.
- 1965. urtean AURITZ ensaioa idazten du. 1993.urtean bere arreba Paularen babesean argitaratzen da.
- 1973. urtean ERREKA ZULOAN ETA... liburua argitaratu zuen. "Kardaberaz-6".
- 1975. urtean GARXI-XIMENO ETA... liburua argitaratu zan eta urte berean AMEZKETAKO PERNANDO ensaioak argia ikusi zuen, eta baita 20 IPUI TA IKASTOLETARAKO ANTZERKITXO BATEK ere. Hiru liburu hauek Kardaberazen babesean argitaratuak izan ziran.

Itzulpenak

Bi lan itzuli ditu, bata BIBLIA IKASKETA 1970an eta, bestea, 1977.urtean argitaratutako JEHOVATARRAK. Bi argitalpen hauek Donato Arrindaren bebespean eman ziren.

Bertsoak

Bertso asko idatzi zituen; eleiz girokoak. Santa Ageda bezperako bertsoak prestatu izan ditu, eta zer esanik ez ikastolak sortu berriak zirenean jarritako bertsoak, irakasleek eskatuta ikastoletako gazte-
txoak ikasi zitzaten. Bertso mota hauek garaiko fruituak izan ziren, denborak galdu zituenak, hala eta guztiz ere, Olerti aldizkarian aurki daiteke:

Orreaga.. !	(1982)	10-12
Erbestean kantari	(1984)	116

Amaiera

Lantxo honen amaiera egitekoan burutik ezin dut kendu On Manuel Lekuonari eskaintzen dion "OROIGARRI..." Erreka zuloan liburuan... "Ni ez kristarra" antzerkiaren hitzaurrea:

"Ondo dakit nik-neronek agertu nai izan dedana emen: Zure ome-
nez, D. Manuel, antzeztu zuten nere lagun aiek nik euskaraz egin
nuan nere lenengo lantxoan.

Gure Juan Zerukoari ausartzen naiz eskatzera gure SUSTRAITZ-i (Anastasio Albisuk izen honekin idatz lanak izenpetzen zituen) sorpen iturri hori ez dezala urte luzez agortu eta jarraitu dezala euskaldunen begi eta belarriak freskatzen, Euskal Herriaren egarria asetzeko iturri hauetan gure gazteriak zurrustatu behar bait du.